

- Piibel kirjeldab ajastu suurimat vahendajat – Jeesus. Paulus kirjeldab Timoteosele “Sest üks on Jumal, üks on ka vahemees Jumala ja inimeste vahel: inimene Kristus Jeesus,” (1Tim 2:5) Kollektivistlikus maailmas tõuseb üles täiuslik vahendaja Jumala ja inimkonna vahel, kes säilitab meie suhte Jumalaga isegi kui me teeme pattu. (Richards, 120-128).

- **Jumala lunastus plaan näitab täiuslikku patroon-klient-vahendaja suhet. Jumal on karjane, kari on kliendid inimesed. Kõik on ära teeninud Tema viha, kuid Jumal heldelt pakub oma patronaazi. Jeesus on ühenduses nii Jumala kui inimestega, ning saab ideaalseks vahendajaks. Jeesus on parem vahendaja kui Mooses, kuna ta on Jumalale lähemal, Jumala enda poeg kandis rohkem au ja autoriteeti oma koja üle. Peale selle Jeesus saadab teise vahendaja – lohutaja “Ja ma palun Isa ja ta annab teile teise Lohutaja, et tema oleks teiega igavesti” (Jh 14:16) ja teeb meist tema andide vahendajad: apostlid, prohvetid, õpetajad, pastorid ja evangelistid. Tõeline juht käitub nagu nende andide vahendaja mitte nagu patroon üle inimeste.** (Richards, 275-290)

KOKKUVÕTE

- Meie suurim väljakutse on teha individualistlikust kogudusest kristlik perekond. Individualistid mõtlevad, et mina olen päästetud, mina olen andeks saanud, mina olen taastatud, mina olen adopteeritud Jumala perekonda. Paulus ja Siilas aga ulatusid tervete perekondadeni (Richards, 267).

- Valvur tõi nad välja ning ütles: „Isandad, mis ma pean tegema, et pääseda?”³¹ Aga nemad ütlesid: „Usu Issandasse Jeesusesse, siis pääsed sina ja su pere!”³² Ja nad rääkisid Issanda sõna temale ja kõigile, kes olid tema kojast.³³ Ja vangivalvur võttis nad tollel öötunnil enda juurde ja pesi nende haavad. Ning otsekohe ristiti tema ja kõik ta omaksed. (Ap 16:30-33)

- Rikkad kristlased on käitunud kui patroonid mitte vahendajad. Kõik jõukus kuulub Issandale, meie oleme jõukuse vahendajad. Tõeline teeniv juht hoolitseb selle eest, et andide saaja teab et juht on vahendaja mitte patroon. Jeesus arvab et juhid on teenijad. Nad aitavad oma hoolealuseid, kui helded vahendajad väga heldele patroonile - Jumalale. Nad ei tee seda, et saada austatud, tänatud või inimeste koormamiseks (Richards, 289, 291).

Kui armastus on väärtus, siis patronaaz töötab. Täiuslik patroon on täis armastust. Probleem on patt, mitte individualism või kollektivism. Üks kultuur pole õige või vale. Mõlemate kultuuride lahendus on Jeesuse Kristuse evangeeliumi muutev vägi. “Ma annan teile uue käsu: armastage üksteist! Nõnda nagu mina teid olen armastanud, armastage teiegi üksteist!”³⁵ Sellest tunnevad kõik, et te olete minu jüngrid, kui te üksteist armastate.” (Jh 13:34-35) (Richards, 296, 297).

KASUTATUD KIRJANDUS

E. Randolph Richards, and Richard James. *Misreading Scripture with Individualist Eyes: Patronage, Honor, and Shame in the Biblical World.* (Downers Grove, IL: IVP Academic, 2020)

KUIDAS LUGEDA PIIBLIT – Kollektivistlik vs. individualistlik kultuur

Ivo Unt | 20.10.2024 | EKNK Toompea kogudus

SISSEJUHATUS

Kaasaegsed lääne ühiskonnad (Ameerika ja Euroopa) on individualistlikud. Kõik ida ja Aafrika ja ka Lähis-Ida ja Ladina Ameerika ühiskonnad on kollektivistlikud. (Richards, 6)
- See selgitab, miks piiblis Jeesusel oli Galilea aksent, Paulus vihastas, Jeremia kirjutas kui 8-nda sajandi prohvet, Johannes kirjutas kui kreekakeelne evangelist. See keelekasutus oli ilmselge kohalikule kuulajaskonnale, kuna nad lugesid ridade vahelt, kuid mitte nii selge kaasaegsele lääne lugejale. (Richards, 7-8).

- Tol ajal abielluti et saada lapsi et kindlustada liitu ja saavutada strateegilisi suhteid. Abielud ei juhtunud, kuna armuti, mehed abiellusid eesmärgiga saada isadeks. Piibel ei seleta seda kuna see oli ilmselge tolle aja lugejale (Richards, 15).

- Kollektivistid teevad kõike lähtudes teistest. Otsuste tegemisel arvestatakse oma grupi huvidega, väärtustades sotsiaalset harmooniat ja heaolu. Individualisti jaoks on see nii piirav. Kogukonda kaasati nii väikestes, kui suurtes otsustes. See selgitab, miks Pilaatus küsis rahvalt nõu keda risti lüüa, Jeesus või röövel (Mt 27:21) (Richards, 35)

- Kollektivistidel kõik on seotud teistega. Ma võin öelda et “ma olen aus vend,” kuid sõber vastab “kes ütleb, et sa oled aus?” (Richards, 34)

- Individualistide identiteet, iseloom, väärtuset ja talendid summeeruvad ja saavad kogukonnaks. Kollektivistidel ühe indiviidi sees on juba summa kogukonnast – kogukonna identiteet, iseloom, väärtused, annid, veresugulus, jagatud huvid, jagatud ajalugu, jagatud maa, jagatud lojaalsus (Richards, 34)

Selleks et mõista kollektivistliku kultuuri, ma selgitan nende kultuuri kolme elementaarsed osist:

sugulus, patroon (eestkoste, kaitse) ja vahendaja (maakler).

1. SUGULUS

- Individualistidel 1 isik esindab unikaalset üksust kes ta on – tema nime, hobisid, isiklikke huvisid. Idas ja piibli maailmas perekond oli ühiskonna ehituskivi ning perena tehti isiklikke otsuseid, kuna nähti endid kui “meie” (meie perekond) selle asemel et “mina.” Inimesed elasid laiendatud perega koos, hoolisid, lootsid üksteisele, otsustasid koos. Heebrea kultuuris enda tutvustamine nõuab oma perekonna tutvustamist, ning tänaseni Araabia maades isiku ID kaardil on tema, tema isa ja vanaisa nimi. Need 3 põlvkonda võisid sisaldada kuni 30 inimest. (Richards, 30, 38-39)

- Perekonnad väljendavad identiteeti piiblis mitte ajaloo loetelu. Esmasündinul oli roll, tiitel, kus ta pärib ja võtab järeltulijana pere eest vastutuse. See vastutus anti ka neile kes olid väärt “esmasündinu” tiitlit. Lisak pärib perekonna Abrahamilt (ta polnud esmasündinu) ja Jeesusele anti esmasündinu tiitel – “Tema on nähtamatu Jumala kuju, kogu loodu esmasündinu” (Kol 1:15) (Richards, 43-49)

- Läänes adopteeritakse, et pere kannaks lapse eest hoolt. Piibli antiikmaailmas adopteeriti, et poeg kannaks pere eest hoolt (Richards, 50)

- Läänes ma ise valin abikaasa. Kristlik soovitus on valida targalt, kuna see suurim elu otsus mõjutab sind kogu elu. See paneb isikule suure surve ilma reaalse abita. Antiikrahvas tegi sarnased otsused koos, vanemad ja teised sugulased koos otsustasid tulevase kaasa teemal (Richards, 55)

- Paulus oma kirjas Tessalooniklastele kasutab PEREKONNA keelekasutust, mis oli arusaadav Juudi ja paganate perekondadele. "Armsad vennad" (1Ts 1:4). Paulus tunneb nagu isa, kes on "mõnda aega teist lahutatud...suure igatsusega soovinud näha teie palet" (1Ts 2:17). Isaliku vastutusega ta juhendab neid (vt. 1Ts 5:12-22) peab ennast kui imetavaks emaks "olime malbed teie keskel, nii nagu toitja ema hellitab oma lapsi" (1Ts 2:7) Edasi Paulus juhendab kuidas kohelda vanemaid mehi kui isasid, naisi kui emasid, noori kui vendi-õdesid (vt. 1Tim 5:1-2) Kogudus on perekond mitte organisatsioon. (Richards, 59).

- Joosepi lugu individualistidele keerleb selle ümber kuidas Jumal arendas Joosepi karjääri (edulugu), kuid kollektivistid näevad selles kuidas Jumal lepitab Joosepi perekonna (Vt. 1Ms 37-45). Kollektivistide kultuur selgitab kui olulist rolli mängib sugulus siin loos – see algab perekonnaga ja lõpeb perekonnaga. Lõpuks Joosep saab patrooniks oma vendadele ja toob lunastuse ja lepituse oma perele hoolimatta nende julmusest Joosepi vastu algusaastail. **See kollektiivne kultuur aitab meil näha SUHETE LUNASTUST ISIKLIKU EDU ASEMEL piiblitlugudes** (Richards, 23-29).

2. PATROON (eestkostja, kaitsja)

- Vahemereäärsed antiikinimesed ei näinud ennast individualistidena kes püüdsid üksi hakkama saada vaid läksid koos läbi elu. Piibli maailmas toimisid inimesed kogukondades, kus kõik olid vastastikku sõltuvad üksteisest. Aidati kui keegi vajaduses pöördus abi saamiseks sõbra poole (Richards, 77)

Jeesus õpetab pealekäiva palve kohta tähendamissõna, ning viitab et tolle aja kultuuris, kus küsitakse naabrilt tükike leiba on see normaalne talle seda anda. (vt. Lk 11:5-10) See näitab, et Jeesuse aegne kollektivistlik igapäeva elu sõltub üksteisest – toidupuudusel küsid naabrite käest. Üllatuslikult selles tähendamissõnas saadetakse leiva paluja tagasi, kuid sealt tulebki õpetus pealekäiva, järeleandmatu palve kohta, mis lõpuks ikka saab mis ta palub.

Vastastikune toetamine oli põhiline viis kuidas kollektivistlikud grupid toimisid. "Nende seas ei olnud keegi puuduses" (Ap 4:34)

- Individualistid väärtustavad võrdset kohtlemist (võrdsed võimalused elus). Antiikses vahemere maailmas koheldi inimesi erinevalt vastavalt sellele millisesse gruppi nad kuulusid määras viisi kuidas neid koheldi (Richards, 80)

- Patronaaž algab sellega et üks annab kingi või teene millele oodatakse vastust. Individualistid näevad seda negatiivselt, et kinkimisel on varjatud tagamõtted, et see kink seob meid nõrgemat osapoolt patrooniga. Kollektivistlikus maailmas patronaaž, lojaalsus, kohustused ja tänulikkus toimib ilma lepingute ja legaalseste dokumentideta, kus patronaazi suhte taga polnud seadusandlust (Richards, 84-89).

- Kollektivistide jaoks kingitused on head, juhivad tänulikkusesse ja kohustusse vastata, sest see seob inimesi suhtesse. "andja sõbrad on kõik." (Õp 19:6) Lääne Inimesed näevad kinke aga altkäemaksuna (Richards, 91)

- Patronaažis tugevam pool pakub kaitset nõrgemale poolele, kus klient pakub lojaalsust, austust ja alluvust. Tugevam pool kaitseb nõrgemat poolt, andes kingitusi, ning seda nimetati "lepinguliseks suhteks." Patroonid hoolisid inimeste eest. Aabraham oli isa ja patroon kogu oma perele (Richards, 97, 100).

Patroonid olid kaitsjad ja karjased kes kaitsevad karja ohu eest, pakkudes toitu, täites vajadusi. Kari teab kes nende karjane ja patroon on. Nad kuulevad ta häält ning lojaalselt järgivad teda. Kari karjasega on hästi toidetud, kaitstud, juhitud grupp inimesi. "Sest nõnda ütleb Issand Jumal: Vaata, mina ise otsin oma lambaid ja hoolitsen nende eest. 12 Otsekui karjane tunneb muret oma karja pärast, siis kui ta on oma laialipillatud lammaste keskel, nõnda tunnen mina muret oma lammaste pärast ja päästan need kõigist paigust, kuhu nad on pillutatud pilvisel ja pimedal päeval." (Hes 34:11-12) (Richards, 108-109).

- Kollektivistide piibli maailmas kasutati patrooni-kliendi suhtes 'charis' ja 'pistis' kreeka keelseid sõnu. 'Charis' viitas kinkidele, hüvedele abile, kaitsele ja rahale, millele kliendid reageerisid tänulikkusega. 'Pistis' tähendas, et patrooni ustavust ja lojaalsust oma lubaduste üle klientidele, kes väljendasid usaldust. "Kui mõned pole olnud ustavad, ega siis nende ebaustavus tühistab Jumala ustavust?" (Rm 3:3) Apostel Paulus siin kirjakohas kasutab sõna 'pistis' rääkides Jumala ustavusest. See näitab kui loomulik oli kollektivistidel piibli aegadel võtta vastu armu 'charis' ja usaldada 'pistis' Jumalat, kui nad astusid vaimulikkude patrooni-kliendi suhtesse. Arm ja usk piibli keelekasutuses rohkem kultuuriline kui religioosne keelekasutus (Richards, 112-113).

3. VAHENDAJA

- Vahendajad olid piibli maailmas hädavajalikud. Kui probleem tõusis, otsis üks pool vahendaja kes esindaks tema huve teisele poolele. Parimatel vahendajatel oli tutvusi mõlemal poolel, (ka usaldatud mõlema poole poolt) kes aitasid otsida õiglust just neile kes seda ise ei suutnud. Individualistide jaoks on vahendaja maakler või advokaat.

Kollektivistide jaoks vahendajat kasutatakse iga elu olu jaoks, kus vahendajaid austatakse kõrgelt. Individualistid lähevad kohe müüa juurde ise läbi rääkima. Individualistid on kahtlustavad vahemeeste suhtes, ega kasuta neid igapäevaelus. Piibli maailm näeb selles eeliseid, see ehitab sildu mis kestavad ja parandab suhteid (Richards, 120-128).

- Kollektivistlikus kultuuris aitamine oli normaalne, individualistlikus aitamine on eriline. See aitab mõista standardit mida Jeesus tõstis. "Ja kui te teete head neile, kes teile head teevad, mis tänu te selle eest ootate? Isegi patused teevad sedasama." (Lk 6:33)

Juudi vanemad nägid väeülemat patroonina (vt. Lk 7:1-10), ning käitusid kui vahendajad Jeesuse ja väeülema vahel (väeülema teener oli haige). Väeülem nägi ennast pigem Jeesuse kliendina „Issand, ära tee enesele tüli, sest ma ei ole väärt, et sina mu katuse alla tuleksid!" (Lk 7:6)